протестантською Реформою, французька революція змінила не тільки Францію, але і всю Європу, включаючи православні країни. Із-за революції у Франції Європа протягом XIX-XX століть отримала велику кількість націоналістичних рухів, які діяли за принципом: кожна національна община повинна формувати свою власну державу. Малось на увазі і те, що кожна нація має мати не тільки свою власну державу, але й свою власну церкву, яка, в свою чергу, повинна захищати інтереси нації.

Таким чином, на фоні таких настроїв в Європі зароджується релігійний націоналізм. Все більше і більше в свідомості народних мас укорінювалась думка про те, що Церква виконує службову функцію по відношенню до держави. Ідеалом в такому суспільстві служить нація і все повинно бути підпорядковано її інтересам. В православному світі релігійний націоналізм, що прийшов із Заходу породив відому проблему, яка отримала назву «етнофілетизму». Під цим явищем розумілась тенденція змішувати Церкву і націю. Саме звідси виникає ідея формування помісної церкви не за територіальним принципом, а за національним чи лінгвістичним. Межі Церкви стали змішуватися з межами нації.

10 вересня 1872 р. в Константинополі був скликаний Синод, щоб розглянути питання стосовно болгар, котрі бажали створити «національну церкву» без визначених географічних меж, з тим, щоб її юрисдикція була вселенською. Болгарська Церква визначала себе як «національну церкву» з надтериторіальними повноваженнями. Синод в Константинополі засудив цей філетичний релігійний націоналізм як церковну єресь, нагадуючи, що Церква не повинна ототожнюватися з будь-якою нацією чи расою: «Філетизм, тобто відмінності, що основуються на етнічному походженні чи мові, і вимоги... особливих прав зі сторони однієї людини чи групи людей однієї країни і однієї крові може мати місце в секулярній державі, але... для християнської Церкви... філетизм являється стороннім і неприйнятним. Утворення будь-де «окремої» Церкви, яка заснована за расовою ознакою і приймає вірних одного народу, виключаючи другі етноси... є явище безпрецендентне...».

Таким чином, необхідно ще раз зазначити, що проблема «національної церкви» є проблемою змішування церковних і державних інтересів. Дана концепція не може бути виправдана православною еклізіологією як така, що не має основи в канонічній традиції Церкви. Для того, щоб зберегти вірність церковній традиції, найбільш прийнятним є застосування концепції «територіальної» чи «помісної» Церкви, яка відображує повноту Церкви Христової.

Арсен Марчишак*

КОНСЕРВАТИЗМ ТА ОБНОВЛЕНСТВО В СУЧАСНОМУ ПРАВОСЛАВ'Ї**

З кожним роком все частіше чути розмови як у середовищі Церкви, так і за її межами про необхідність оновлення православ'я. Богослови говорять нині про необхідність виражати «вічну істину євангелія в нових і переконливих категоріях, що були б доступні розумінню сучасної людини»[1]. Необхідність обновлення стала очевидною. Спірними для богословів є його межі, за яких це обновлення могло б вступити в протиріччя з основами віровчення.

Тенденції що відбуваються у середовищі російського Православ'я, дають підстави, стверджувати про наявність у ній кількох течій. Консервативно налаштована частина церковного кліру, частина прихильників помірного обновлення, так звана

* аспірант відділення Релігієзнавства інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.

* In the article "Conservatism and renovation in contemporary Orthodoxy" the author regards trends, observable in contemporary Orthodoxy. There are several groups concerning reforms in the Orthodox Church. It can be generally divided on three parts: renovative, average and conservative. The author attempts to analyze such aspects of problem like language of God service, modernization and simplification of God service, revision of church canons etc and offers own way of solving the problem.

1 Журнал Московской патриархии. – 1973. – №9. – С.56

„никодимівське" угрупування, представниками якого є митрополит Філарет (Вахромеев), митрополит Кирил (Гундяев), митрополит Володимир (Котляров), які продовжують модерністських ідей покійного митрополита Никодима (Ротова), та ті, що проповідують радикальні обновленські ідеї.

Ідея обновленського руху не є новою. Реформаційний рух 20-х років XX ст. розкрив більшість пекучих проблем православ'я. Висунуті вимоги обновленських угрупувань початку XX ст. можна звести до наступних основних положень:

1. **Літургічна реформа.** Спрощення богослужіння, наближення його до народного розуміня (переклад на російську, українську та ін. мови)
2. **Догматична реформа.**
3. **Канонічна реформа.** Перегляд церковних канонів і скасування деяких з них. Ліквідація або обмеження інституту монашества. Одружений єпископат. Дозвіл на другий шлюб для духовенства.
4. **Парафіяльна реформа.** Соборне (не патріарше) керування Церквою. Демократизація парафіяльного і церковного життя. Виборність кліру і єпископату.

Порушенні обновленцями питання про розвиток догматів, канонічність, соборноправність, одружений єпископат, мову богослужіння, запровадження нового григоріанського календаря, зміни в літургії та ін. залишаються актуальними для сучасного Православ'я.

Одним з найактивніших діячів сучасного російського радикального обновленства можна вважати священика Григорія Кочеткова. Він є фактично його сучасним ідеологом. Маючи надзвичайний авторитет серед парафіян, а також підтримку з боку деяких ієрархів, він відкрито пропагує свої реформаторські ідеї. Очолюване ним "Сретенское братства" активно займається прозелітизмом серед православних християн та створює свої катехізаторські й вищі християнські школи в Москві. Значною подією у релігійному житті була книга іншого московського священика-обновленця Олександра Борисова „Побелевшие нивы. Размышления о Русской Православной Церкви" (М., 1994 р.) У ній автор називає Священне і Церковне Передання „наслідам середньовіччя" і пропонує програму радикальних реформ.[1]

Сучасні російські обновленці Г.Кочетков, О.Борисов, В.Боровой, Д.Поспєловський та ін. пропонують ввести в богослужіння цілий ряд нововведень: запровадити літургійні співи всіх присутніх у храмі; поряд з уставним богослужінням організувати молитовні збори з читанням Біблії і довільних молитов та харизматичних молитов кожного хто молиться; практикувати самостійне тлумачення Євангелія; Причастя без сповіді; відмовитися від читання Часів.[2] Деякі обновленські діячі пропонують поставити в храмах лави для сидіння, відмовитися від іконостасів. Так, Д.Поспєловський пише; «Ставити іконостас як стіну, що відділяє паству від пастирів, є дурний приклад Росії».[4] Архиєпископ Михайло (Мудьюгін) закликає поставити вівтар посеред храму: «Люди, що стоять або сидять навколо престолу, живо й дійсно беруть участь в богослужінні; у нас цього немає. Наші парафіяни стоять, переступаючи з ноги на ногу перед закритим вівтарем.. .»[3] Такі прокатолицькі та пропротестантські настрої в російському обновленському русі отець О.Борисов розглядає як спробу універсалізації християнства: «Апологія нового християнства — не православна, католицька чи протестантська, але істинно вселенського християнства. Християнства так би мовити, з людським обличчям ».[4] Пошуки положень нового християнства, як і обновленський рух в цілому, спричинені невдоволенням багатьох віруючих сучасною православною богослужбового практикою. Щодо цього справедливі критичні зауваження обновленських діячів. Священик О.Борисов у своїй книзі «Побелевшие нивы» пише: «Наша служба — страшно сказати цю

---

1 Носов С. Обновленчество 20-х 90-х годов: неразрывная преемственность. – М., 1995. – С.196-197.

2 Див.: Новая Європа. – 1992. – №1. – С.80; Община в Православии. – М., 1994. – С.53, 71-75; Весник РХД. – 1993. – №169. – С. 26; Православная община. – 1991. – №4. – С.44

3 Там само.

4 Цит. за: Сети „Обновленного православия ". – С.155

правду — інколи перетворюється лише в пишний, урочистий спектакль и для багатьох стає не підтримкою, що полегшує шлях до Бога, а перепоною на цьому шляху».[1] «Слід додати, — зазначає ігумен Інокентій (Павлов), — і не виправдану дискомфортність релігійної практики, пов'язаної із зайвим затягненням парафіяльного богослужіння, котре доводиться вистоювати на ногах, що безперечно мало сприяє молитовному зосередженню».[2]

Однак, висуваючи ідеї кардинальних реформ церковного життя: русифікації богослужіння, календарної реформи, зміни в Літургії, перегляд догматичних основ і екклезіології православ'я, діячі російського обновленства далекі від думки впроваджувати їх негайно і повсюдно, про що заявив сам отець Григорій Кочетков: «У мене немає сумніву: за тим, що ми почали, — майбутнє... Це – безперечно. Більше того: те, що ми почали, просто лежить на поверхні... Оберігальне Православ'я зайшло надто далеко, і тому до творчості Церкву ще потрібно підготувати."[3]

Таким чином, російські церковні реформатори із своїми радикальними ідеями стоять лише біля витоків справжнього обновленства.

Інша частина православного духовенства стоїть на позиціях більш помірного обновлення. Слід відзначити, що вона має більше прихильників, ніж попередня група. «Помірне обновлення», переглядаючи застарілі уявлення, даючи їм нову інтерпретацію і навіть відмовляючись від очевидних архаїзмів, не переходить деяких меж модернізації. Це виявляється в строгому співвідношенні «вертикальних» і «горизонтальних» проблем, у тім, що будь-які аспекти людської діяльності переломлюються крізь призму провіденціалізму, у формуванні таких світоглядних установок, що обмежені строго теологічними рамками.

Концепція «помірного обновлення» дозволяє богословам використовувати гнучкі форми в перегляді догматичних формулювань, обережно включати в екзегетику різні наукові дані, відповідно до еволюції поглядів віруючих модернізувати культову практику. Інша справа, якщо ця межа порушується і в орбіту релігійного модернізму включаються проблеми, що загрожують змінити весь устрій церковної традиції. Тоді суперечки про межі обновлення набувають непримиренний характер. Так, видний богослов сучасності диякон Андрій Кураєв у своїй статті „Оновлення традиції" застерігає: „Не все, що теоретично дозволене, зразу ж потрібно реалізовувати... Не повинно бути заборони на обговорення в церковній думці і пресі проектів реформ. Але не повинно бути й „нетримання реформ": тільки до чогось додумався – так відразу і реалізовувати".[4] Прихильники помірних реформ проповідують у переважній своїй більшості часткове осучаснення церковного життя. Найбільш це стосується таких питань, як спрощення храмового богослужіння, мова богослужіння, поглиблення місіонерського аспекту у церкві. Далі у своїй статті той же диякон Кураєв вважає: „Цілком допустимо говорити і про те, що служба, яка звершується у цих стінах, може не бути абсолютною копією тих служб, що звершувались у них століття назад."[5] Православний богослов акцентує увагу на тому, що росіянам, як ніякому іншому народу притаманна віра у абсолютну святість, богонатхненність та незмінність обрядового та матеріального у церковному житті. Володимир Соловйов використовував щодо цього термін *богоматеріалізм*. „Руські були переконані, що всі церковні чини та обряди повинні завдячувати своїм походженням або Самому Христу, або апостолам, або цілим соборам – вселенським і помісним, або хоча би й окремим пізнішим особам, але обов'язково святим, що находились під безпосередньою дією Божественної сили", – писав проф. Н. Каптерев.[6]

На підтвердження думки про можливість спрощення та можливості зміни певних

---

1 Носов С. Обновленчество 20-х 90-х годов: неразрывная преемственность.– С.196

2 Див.: Сегодня. – 1994. – 7 мая.

3 Носов С. Обновленчество 20-х 90-х годов: неразрывная преемственность. – С.197

4 Кураев А. Обновление традиции // Живое предание. М., 1999. С.26

5 Там само. – С.28

6 Каптерев Н. Церковно-обрядовые реформы Никона // Богословский Вестник, 1908, Т.2 (май-август).–С.380.

церковних обрядів прихильники помірного оновлення наводять слова свт. Феофана Затворника, що нагадував: „Деяким розбіжностям у церковних порядках не слід засмучуватись. Вони завжди дозволені і по суті справ такі. Гріх тільки неблагоговіння, а самі чини можуть змінюватись всі, за винятком суттєвого у святих таїнствах.”[1] Ним також наводиться приклад греків, що систематично поновлюють богослужбові книги.

Ще одним із питань, що піднімаються цими богословами, є питання про переклад усієї богослужбової практики з церковнослов'янської на сучасну російську мову. Серед нинішніх православних богословів та ієрархів досить сильна тенденція до відмовлення від церковнослов'янської мови. Ще митрополит Никодим у доповіді «Изменяющийся мир», що була зроблена на співбесіді з католицькими теологами в 1975 р., говорив: «Однією з важливих проблем нашого часу є поступове введення в богослужбове вживання зрозумілої для всіх російської мови».[2] Єпископ Михайло висловлюється з цього питання ще конкретніше. Він вважає, що ступінь зрозумілості і виховне значення богослужіння «значно знижується із-за виконання його церковнослов'янською мовою». Загальноприйнята в православних церквах «пристрасть до слов'янізмів», традиційно-штампованих зворотів мови, що роблять її нудною і малозрозумілою, слід, на його думку, замінити на живий розмовний говір, «на зрозумілу для всіх слухачів мову»[3]. Тим більше, що духівництво, на його думку, до цього цілком готове. Вже наприкінці XIX ст. ряд правлячих єпископів закликали відмовитися від пристрасті до мертвої мови, незрозумілої і тим, хто читає, і тим, хто співає, і тим, хто слухає. Вони вважали, що введення в церковну практику мови Пушкіна дозволить підсилити релігійний вплив на всі соціальні прошарки суспільства. Ця ідея була підтримана багатьма членами Помісного собору Російської Православної Церкви в 1917-1918 роках. Ще у 1906 р., після Помісного собору, були опубліковані погляди тодішніх владик Російської Православної Церкви у збірнику “Сводка отзывов епархиальных преосвященных по вопросам церковной реформы”. У ньому зокрема зауважувалось, що “церковно-слов’янська богослужбова мова тепер не зрозуміла інтелігенції, її не розуміють люди навіть з вищою богословською освітою; навіть пастирі багато чого не розуміють із того, що вони співають чи читають” та ін. Професор Московської духовної академії М. Туницкий стверджував: “Народна мова у богослужінні і літературі – це величезна сила що оберігає Віру. Без неї сама християнська проповідь була б позбавлена життєвого значення.” Професор Казанської духовної академії взагалі різко висловився з цього приводу: “Богослужіння чужою мовою є не що інше, як релігійно – психологічний абсурд”.[4] Однак переважна більшість ієрархів рішуче висловилося проти подібної реформи, вважаючи, що церква до цього не готова, а згода віруючих прийняти сучасну російську мову як богослужбову є проблематичною.

Значна частина церковних ієрархів і богословів, не розділяючи крайніх позицій у питаннях мови літургії, вважають проте необхідним удосконалювати старі церковнослов'янські переклади з грецького, щоб виключити застарілі слова і висловлювання, незрозумілі навіть священнослужителям. Спеціально створена на початку XX ст. синодальна комісія під головуванням архиєпископа, згодом патріарха, Сергія (Страгородського), ввела подібне виправлення Тріоді постової, октоїха, канонів. Але комісія, як, втім і більшість ієрархів, рішуче висловилася проти богослужінь російською і українською мовами. Найбільш прийнятною вважалася точка зору ярославського архиєпископа Якова, що пропонував «обговорити питання про виправлення існуючих перекладів чи приступити негайно до нового перекладу на новослов'янську мову, усім зрозумілу»[5]. Ця точка зору і понині є домінуючою в керівних колах Московської патріархії.

Ще одним моментом, що пропонується ідеологами поміркованого оновлення, повинно стати створення так званих „місіонерських парафій”. Місіонерські приходи,

---

1 Свт. Феофан Затворник. Сборник писем. Вып. 2. – М., 1898. – С.14

2 Журнал Московской патриархии. – 1975. – №10. –С.58

3 Там само. – №3. –С.55

4 Православний вісник: Видання УПЦ Київського патріархату. – 1997. – №5-6. – С.39.

5 Богословські труди. 1970 – Сб. 5. – С.50

згідно думки А.Кураєва, повинні стати тією проміжною ланкою, що полегшить прихід людей у традиційне православ'я. Відрізнятися від інших ці приходи повинні русифікованою мовою, насиченістю проповідями та тлумаченням змісту священнодій, що відбуваються під час богослужінь. Патріарх Алексій II, зокрема, у одному із своїх виступів зазначав: „Ми повинні думати про таку організацію богослужбового життя Церкви, котра б дозволила оживити просвітній і місіонерський елемент цього життя".[1]

Ще одним важливим питанням навколо якого точаться гострі дискусії є питання про церковні канони. Багато сучасних богословів виступають за те щоб зробити ревізію древнього канонічного кодексу та пристосувати його до реалій сучасного життя Церкви. Багато із них в умовах сучасного життя вже просто не діють. Це зокрема стосується таких, наприклад, канонів що забороняють лікуватись у єврея чи митись з євреями у лазні, або заборона єпископам відвідувати громадські столові.

Питання про канони також піднімалась ще на початку XX ст. у Російській Православній Церкві. Архиєпископ одеський Яків висловився наступним чином стосовно цього питання: "Я вважаю, що канони дані не для того, щоб Церква назавжди рабськи слідувала їм у всіх деталях церковного керівництва. Багато канонів появлялись через тимчасові внутрішні та зовнішні умови церковного життя... Не потрібно вимагати, щоб Церква буквально слідувала всім канонам, що не торкаються природи її життя і зв'язувала себе деталями... Життя має свої права. Що було викликане умовами життя колись, те може не відповідати важливим умовам життя сьогоднішнього. І Церква виробляла свої закони і порядки в історичній плинності свого життя... Для чого нам повторювати тип церкви грецько-константинопольської, що вже віджив".[2]

Обґрунтовуючи ідею реформування канонічного кодексу, вчені богослови, зокрема, такі як С.Булгаков, Кіпріан (Керн), наголошували, що у канонах, як і у догматах, є два елементи: божественний (незмінний) та історичний (людський). Історичні канони, які не пов'язані з істинами віри можуть і повинні змінюватись. До таких можна віднести погляд на умови прийняття у Православ'я католиків та протестантів, канони що регламентують права та обов'язки єпископів чи священиків, взаємовідношення православних мирян з нехристиянами та ін. Божественні ж канони, не можуть змінюватись. Це стосується, насамперед правил, пов'язаних з ієрархічним устроєм чи принципом соборноправності.

Най чисельніша категорія православного духовенства залишається на засадах строго консервативних. Богослови, які репрезентують консервативне крило, є найбільш впливовим угрупуванням у російському православ'ї. Їх позиція полягає у відстоюванні непорушності всіх традиційних християнських уявлень і не допускають думки ні про які реформи. Обґрунтовується така позиція посиланнями на Отців Церкви, Вселенські собори та на послання східних патріархів Російській Церкві 1723 р., у якому, зокрема, говорилося, що догмати і вчення Східної церкви ще за старих часів дослідженні, правильно і благочестиво визначенні й затвердженні святими та Вселенськими соборами і додавати до них або віднімати від них що-небудь не дозволяється.

Дмитро Мамонов висловлює з цього приводу таке: „Історія християнської Церкви знає немало спроб і активних прагнень до реформ, керуючись потребами різних епох, політичних ситуацій, капризів і помилок гордої світської науки. Якщо б Церква реформувалась та кидалась на догоду цим мінливим потребам моменту, то вона давно б рухнула. Благословенний консерватизм Православної Церкви забезпечив їй спасенну стійкість протягом століть".[3] Один із старіших ієрархів РПЦ архимандрит Іоанн Крестьянкін, звертаючись до пастви, говорить про чотири головні небезпеки, що сьогодні стоять перед Православною Церквою. Одна із них – прагнення перейти на так званий

---

[1] Патриарх Московский и всея Руси Алексий II. О миссии Русской Православной Церкви в современном мире // Православная община, 1996. – №34.– С.46

[2] Жилюк С. Без апологетики. Витоки оновлення православної Церкви в Україні. – Жит., 2000. – С.69-70

[3] Мамонов Д. О языке богослужения. // Современное обновленчество – протестантизм «восточного обряда». – М., 1996. – С.143

“новий церковний календар”, тобто відмовитись від церковного юліанського календаря на користь григоріанського. Другою небезпекою для Церкви є заміна або переклад богослужбової церковнослов’янської мови сучасною російською мову. Третьою небезпекою є зближення з римо-католицизмом. І, нарешті, останньою небезпекою для Церкви є підготовка до скликання так званого “Восьмого Вселенського собору” з метою реформування православ’я.

Консервативно налаштоване православне духовенство не допускає модернізації церковного богослужіння. Аргументуючи свою позицію, богослови говорять, що думки про спрощення богослужіння і звершення його розмовною мовою характерні не для більшості православного духовенства, що складає його ядро, а для так званої інтелігенції. Переклад на просту розмовну мову слов’янські пісне співи і молитви, – зазначають консервативно налаштовані богослови, – призведе до їх примітивізації; значно ослабне той святий вплив, що здатна вчинити молитва чи піснеспів церковнослов’янською мовою.

Професор Свято – Тихонівського Богословського інституту О.Камчатнов у питанні про мову богослужіння виділяє наступні моменти:

- слов’янська мова є словесною іконою; вона повинна бути визнана такою ж святинею Православної Церкви, як багато храмів та ікон;
- збереження слов’янської мови повинно бути правилом РПЦ; догматичні підґрунтя для цього, по суті, ті ж, що й для іконовшанування;
- повинно бути продовжено наукове вивчення історії слов’янської Біблії і її критичне видання для обґрунтування пропозицій з удосконалення мови перекладу;
- необхідно розширити видання книг церковнослов’янською мовою, причому видавати їх потрібно з лінгвістичними коментарями.

Мало чим відрізняється погляд консерваторів і на питання реформ канонів. Його прихильники повністю відкидають вчення про канони “божественні” та “канони “історичні”. Спираються вони переважно на 2-ге пр. VI Вселенського собору, в якому говориться: “Нікому нехай не буде дозволено вище означені правила апостолів, Вселенських і Помісних Соборів і святих отців змінювати, чи відміняти, чи, окрім запропонованих правил приймати інші... складені якимись людьми, що посміли керувати істиною... ”.[1]

Зрештою, очевидним є те, що зміни в обряді не потребують скликання Вселенського собору і повністю знаходяться у компетенції кожної помісної церкви. Це достатньо добре було зрозуміло Східними Православними Церквами, які, на відміну від слов’ян Київської Русі, що прийняла вже сформовану обрядову сторону християнства, приймали активну участь у літургійній творчості. Це певним чином і роз’яснює підхід нашого православ’я до літургійної практики, як до предмету що потребує строгого буквального дотримання.

Церква з часом змінюється. Цілком зрозуміло, що для церковної свідомості неприйнятна думка про механічне пристосування до сучасного життя, оскільки це була б певна поразка перед цим життям. Процеси, що відбуваються у сучасному Православ’ї, засвідчують про те, що Церква творчо шукає ту форму історичного буття, у якій її догматичне вчення знайшло б найповніше відображення. Завжди оновлення певної релігійної доктрини є справою досить делікатною та потребує зваженого підходу. Двохтисячолітня історія Церкви показала дієвими багато сторін її життя, які, на перший погляд, не вписуються у логічні чи раціональні рамки. Православна Церква сформувала свої, притаманні їй ознаки, що відрізняють її між іншими: ієрархічний устрій, соборність, багату літургійну практику та ін. Тому ці канонічні норми повинні залишатись незмінними. Відмовитись від них – це відмовитись від православ’я. Каноніст О.Павлов свого часу запровадив надійний метод ревізійного перегляду старих і правильного

[1] Цит. За: Серафим (Соболев) архиепископ. О новом и старом стиле. // Современное обновленчество – протестантизм “восточного обряда”. –М., 1996. – С.284.

творення нових канонів та елементів релігійного життя. Полягає він у тому, щоб простежити еволюцію кожного канону й з'ясувати, що в ньому необхідно визнати суттєвим і незмінним, а що – випадковим. Такий історичний і раціональний метод, вважає вчений, дасть змогу побачити, наскільки далеко можна йти шляхом церковних змін, не впливаючи на природу самої Церкви.[1]

Обновленські рухи, які мали місце у житті Православної Церкви в 20-х роках минулого століття, дають достатній матеріал для роздумів. Вони переглянули застарілі віросповідні схеми і практично сформулювали ідеологію пристосування Православ'я до вимог епохи, хоча питання, що підіймалися тоді, і не найшли свого втілення у Церкві. Проте сам факт того, що ці питання ставились, є для сучасності дуже показовим. Початок XX ст. виявився не достатньо сприятливим для впровадження цих реформ. Основною причиною цього була не сприятлива як політична ситуація у радянській державі так і всередині церковного кліру. Церква у той час вимушена була боротись за виживання і тому в реформах вбачала спроби для її знищення.

XXI ст. підіймає ті ж проблеми. Від їх вирішення залежить те, яке місце у суспільстві буде займати Православна Церква у майбутньому. Чи залишиться вона і надалі замкнутою в собі християнською конфесією а чи ж набере ознак вселенскості. Це насамперед залежить від того як зможе вона вирішити ті проблеми, які стоять перед нею сьогодні. Справа оновлення Церкви складна і вимагає зважених кроків. До цієї праці мають залучитися не лише церковні діячі, богослови і кантоністи, але й історики, релігієзнавці, соціологи і політологи.

О.Магеря*

ЕТИЧНА ДОКТРИНА СУЧАСНОГО ПРАВОСЛАВ'Я

Етичне вчення сучасного православ'я сягає своїми коренями Біблійної етичної концепції як моральної світоглядної системи, котра відчуженим формам суспільного зв'язку прагнула протиставити любов, збагачуючу існуючі нрави і звичаї, з подальшою зміною їх. Любов, яка споконвічну зконсолідованість індивідів мала протиставити усім можливим розбіжностям між ними, спонукати людину віддати ближньому "останній шматок хліба". Така мораль виступала як цілком іманентна для людини, долаючи обмеження суспільного статусу, майнового становища, рівня освіченості та інших соціально-детермінованих властивостей. Хоча слід відзначити, що це моральне вчення звужувало соціальну активність мас, переносячи вирішення всіх людських проблем у внутрішній план, у план морального вдосконалення.

Сутність Біблійної етичної концепції втілюється у таких вузлових її положеннях:

1. Бог створив світ з нічого. Створене суще є відносним і цілковито залежним від волі Божественного Абсолюту. Бог виступає універсальним втіленням вищої досконалості, вартим наслідування моральним абсолютом. "Людські страждання, несправедливі і трагічні події у світі Бог завжди припиняє і навіть зло спрямовує на добро. Вся історія людства є підтвердженням цього. Воскресіння Христове переконує нас, що Бог не залишив своє творіння, в тому числі і кожного з нас. Він безмежно милостивий і чоловіколюбний і хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання істини".[2]

2. Людина, будучи одним з творінь Бога, є разом з тим істотою привілейованою. Вона подібна до Бога. Це виражається в тому, що людина створена вільною, і вищій меті – служити Богові – сприяє свідомість морального обов'язку. Саме в тій мірі, в якій сама може вибрати Бога, вона уподібнюється Йому як абсолютній істоті. В сучасних умовах церква

---

[1] Цит за: Жилюк С. Без апологетики. Витоки оновлення православної церкви в Україні. – Житомир, 2000. – С.73

[*] доцент Київського державного педагогічного університету ім.М.Драгоманова, к.філос.н.

[2] Пасхальне послання патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета преосвященним архипастирям, чесному чернецтву і всім вірним Української православної церкви Київського патріархату // Літературна Україна.– 24 квітня 2003 р.